

Philippus Breuker, *Opkomst en bloei van het Friese nationalisme, 1740-1875*. Leeuwarden: Wijdemeer, 2014. 472 pp. ISBN: 9789492052049. € 35,-

Friezen staan in Nederland bekend als eigenzinnig en koppig en vooral als trots op hun eigen taal en cultuur. Het Fries is (sinds 1970) erkend als de tweede rijkstaal en geen enkele andere provincie heeft zulke herkenbare iconen als Friesland. Behalve de Friese taal zijn dat bijvoorbeeld de Friese vlag, Friese sporten als kaatsen, skûtsjesilen, kievitseieren zoeken en fierljeppen, het Friese paard, de Friese koe, het Friese landschap, sportclub Heerenveen, Friese Berenburg en de Friese stugheid. Fries, Friezer, Friest. Hoe en wanneer is deze gerichtheid op het Fries-eigene eigenlijk ontstaan?

De Leidse en Amsterdamse emeritus hoogleraar Friese taal en letterkunde Philippus Breuker zoekt in het hier besproken boek het antwoord op deze vraag. In 22 hoofdstukken claimt hij de opkomst en bloei van dit Friese nationalisme te behandelen. Jammer genoeg is hij daar maar uiterst beperkt in geslaagd. Dat woord 'nationalisme' in de titel dekt namelijk de lading niet. Breukers boek heeft waarde voor wie geïnteresseerd is in Friese cultuur in de achttiende en negentiende eeuw en levert zeker bouwstoffen voor een geschiedenis van het Friese nationalisme, maar het *is* niet die geschiedenis.

Zoals de auteur zelf ook toegeeft is het label 'nationalisme' pas op het boek geplakt toen het grootste deel al klaar lag (p. 26: 'Nationalisme bleek een bruikbaar uitgangspunt, waarmee veel van wat ik ook al daarvoor in een lange reeks van jaren over de periode had onderzocht of gepubliceerd in een helder licht geplaatst kon worden'). Maar: hoe helder is dit licht?

Vele van de 22 hoofdstukken zijn bewerkingen en uitbreidingen van Breukers eerdere werk. Hierin schuilt een belangrijke verklaring voor de brokkelige opbouw van het boek. De onderwerpen van de hoofdstukken variëren van het Friese stadhoudelijk hof in de achttiende eeuw tot de ontstaansgeschiedenis van het Fries volkslied aan het einde van de gekozen periode (1875). De stukken hebben gemeenschappelijk dat ze op de een of andere manier raken aan Friese taal en cultuur in het gekozen tijdvak. Vele stukken hebben de vorm van biografische schetsen. Zo krijgen de broers Jacobus en Paulus Scheltema een hoofdstuk, net als de Franeker hoogleraar Jan Willem de Crane, de taalkundige J.H. Behrens, de diplomaat en reiziger John Bowring, de snaakse

medio-neerlandicus Eelco Verwijs en de dichter-dominee François HaverSchmidt. In sommige andere stukken behandelt Breuker tijdschriften en almanakken, een enkele langere tekst (bijvoorbeeld de door Jacob Scheltema geschreven *Tescklaow* en het primair door François HaverSchmidt samengestelde *Oera Linda-boek*) of een politieke stroming als het vroege liberalisme.

Al deze mensen en thema's speelden een rol in het culturele leven in Friesland, vooral in elitaire en geleerde kringen. Misschien is het wel omdat Breuker – net als zijn voorganger G.A. Wumkes – als geschiedschrijver zo sterk in een biografisch georiënteerde traditie werkt, dat hij een blinde vlek heeft voor de meer kritische, theoretische en vergelijkende kanten van het onderzoek naar nationalisme. Het biografische genre past uitstekend in het nationalistisch denken; iedere 'natie' canoniseert zijn 'nationale' helden en Breuker ontkomt er door zijn biografische invalshoek niet aan dat ook te doen. Hoe het Friese 'nationalisme' zich echter verhiel tot het geheel van de Friese en Nederlandse samenleving en hoe het in de internationale discussie over het nationalisme past, daarin krijgt de lezer geen inzicht.

Op zichzelf is trouwens met zo'n aanpak niet veel mis. Breuker is een van de beste kenners van de cultuurgeschiedenis van Friesland en de doorzettende lezer wordt werkelijk beloond met een rijkdom aan feiten, bijvoorbeeld waar Breuker, soms terloops in een voetnootje, soms midden in de tekst, plots allerlei nieuw bronnenmateriaal introduceert. Voor iedere in Friese geschiedenis geïnteresseerde *diehard* geeft dit boek verrassend veel nieuws.

Behalve voordelen heeft Breukers connoisseursblik echter ook nadelen, zeker als men niet gewend is aan zijn nogal impliciete, veel bekend vooronderstellende schrijfstijl. Het is alsof de lezer achter de schrijver aan een zaal vol achttiende- en negentiende-eeuwse Friezen doorwandelt. Met de grootste vanzelfsprekendheid introduceert Breuker de ene na de andere Friese coryfee (of eigenlijk acht hij nadere introductie vaak overbodig) en heel vanzelfsprekend brengt hij ze met elkaar in allerlei verbanden. Dat de lezer dit familiegevoel niet altijd deelt, is niet Breukers zorg.

Wat mij persoonlijk na lezing vooral bijbleef, is dat in de meeste van deze stukken het woord 'nationalisme' maar zo weinig voorkomt (als 'nationalisme', 'cultuurnationalisme', 'cultuurhistorisch nationalisme' en 'volksnationalisme'). Van de 91 vermeldingen staan er 36 in

de inleiding en 13 in de literatuurvermeldingen. Dat impliceert dat het woord gemiddeld in ieder hoofdstuk precies twee keer voorkomt. In het algemeen blijkt dan dat dit eenmaal aan het begin van ieder hoofdstuk is en één keer aan het eind. Nationalisme is in dit boek een label en geen inhoud.

Een voorbeeld van hoe dit werkt, is het hoofdstuk over 'Het volk van de Friezen in de vroege negentiende eeuw, een "imagined community"' (pp. 89-124). Het hoofdstuk begint veelbelovend:

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe in de vroege negentiende eeuw het idee van een Fries volk gestalte kreeg in eigen taal, geschiedenis, recht en volksaard. Dat idee is een ideologische constructie, een 'imagined community' zoals Anderson de natie van de negentiende eeuw heeft genoemd. De achttiende eeuw had het ontwikkeld, de negentiende vulde het in. Ging toen de hoofdaandacht uit naar staatkundige aspecten, nu kwamen taal en zeden centraal te staan.

Wie nu, na deze aanhaling van Benedict Andersons begrip 'verbeelde gemeenschap', een be-

toog verwacht over hoe die verbeelde gemeenschap dan precies tot stand is gekomen of wat het verschil is tussen achttiende-eeuws politiek en negentiende-eeuws cultureel nationalisme, komt bedrogen uit. Het begrip 'imagined community' wordt verder helemaal niet meer genoemd, laat staan uitgewerkt. De rest van het hoofdstuk bestaat uit een – grotendeels uit eerder werk van Breuker afkomstige – beschrijving van de beoefening van het Oudfries en van de volkskunde in de vroege negentiende eeuw. Waardevol, maar niet in alle opzichten nieuw en de lezer moet zelf bedenken hoe 'imagined' de Friese 'community' was, laat staan hoe nationalistisch.

Dit impliciete en in theoretisch opzicht beperkt reflecterende karakter is tekenend voor het gehele boek. Breuker slaagt er niet in uit te leggen wat hij precies onder Fries nationalisme verstaat en laat dit aan de lezer over. Daarmee is de discussie over nationalisme niet gediend, zeker niet op het Friese niveau, maar ook niet op dat van de bredere discussie over nationalisme in Europa in de negentiende eeuw. Vaagheid dreigt. Jammer!

Goffe Jensma